

## MÜLKİ İDARE AMİRLERİNİN TÜRK ROMANI'NDAKİ İMAJİ THE IMAGE OF CIVIL ADMINISTRATION AUTHORITIES IN THE TURKISH NOVEL

**Öğr. Gör. Dr. Songül DEMİREL DEĞİRMENCİ**

Öğr. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi, Sungurlu MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü,  
E-posta:songuldemirel66@gmail.com. Çorum/TÜRKİYE,  
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0982-0796>

### ÖZET

Toplumsal yaşamın farklı kesimleri ve meslek grupları, bir Türk Edebiyatı türü olan roman içerisinde kendisine yer bulmuşlardır. Çalışmada toplumsal ve yönetsel yaşamımızda önemli bir yere sahip olan mülki idare amirlerinin romanlara nasıl bir imajla yansıtıldığı incelenmiştir. Mülki idare amiri mesleğine mensup kimselerin karakterleri üzerinden; karşılaştığı sorunların neler olduğuna ve bunlara nasıl çözüm bulunduğuna değinilecektir. Meslek mensuplarının aldıkları kararlar anlamında devletin ve devletin uygulamalarının ete kemiğe bürünmüş biçimi olmaları önemlidir. Bu anlamda devletin taşradaki yüzü olan mülki idare amirlerine hangi sebeple ulaştıkları, devletten ve devlet adamından ne beklentilerine yer verilecektir. Mülki idare amirlerinin yönetici olmaları dışındaki karakter özellikleri ve seçilerek taşraya gönderilmiş yöneticiler olarak acıları, özlemleri, beklentileri, üzüntü ve zaaflarıyla romanlarda nasıl yer aldığına değinilecektir. Romanlar tarihsel sırayla ele alınmış olup, roman hakkında bilgi verilmiş ve yerelde halkın devletten beklediği çözümlere bakılmıştır. Çalışma konusu; daha önce çalışılmaması nedeniyle sınırlılıkları bulunan, kamu yönetimi ve edebiyat disiplinleri arasında disiplinler bir çalışmadır.

**Anahtar Kelimeler:** mülki idare amiri, imaj, roman

### ABSTRACT

Different segments of social life and professional groups reserved their place for in the novel, which is a genre of Turkish Literature. In the study, how image of civil administration authorities, who have an important place in our social and administrative life, is reflected in novels is examined. In the study, the problems they encounter and how they find solutions will be discussed based on characters of people, who are members of civilian administration profession. In terms of decisions taken by members of the profession, it is important that they are the embodiment of state and the practices of state. In this sense, the reason for reaching civil administration authorities, who are face of the state in country, and what they expect from the state and the statesmen will be included. Character traits of civil authorities other than being administrators and how they are involved in novels with their pains, longings, expectations, sadness and weaknesses will also be discussed. The main features of novels in historical order and solutions expected by local people from the state are examined. The subject of study is interdisciplinary between disciplines of public administration and literature, which has limitations due to the fact that it has not been studied prior.

**Keywords:** Civil administration authority, image, novel

### Giriş

Çalışma edebi türler içerisinde romanı konu almaktadır. Romanlarda, bir memuriyet çeşidi olan mülki idare amirlerine bakılmıştır. Bu meslek mensupları il ve ilçelerde devletin en üst temsilcileridir. Çeşitli romanlarda, mülki idarenin ele alındığı yedi eser tespit edilip, kronolojik olarak sıralanmıştır. Bu yedi eserin dördü; Taif'te Ölüm, Değirmen, Teneke ve Köprü'de mülki idare amirleri vali veya kaymakam olarak romanın kahramanı durumundadırlar. Diğer üç eser; Kuyucaklı Yusuf, Yaprak Dökümü ve Yılanların Öcü'nde mülki idare amirleri romanın ana kahramanı olmamalarına rağmen, önemli karakterlerindendirler.

Gerçekleşmiş ya da gerçekleşmesi mümkün olaylara dayanan uzun edebi tür olan romanda; çalışmanın amacı mülki idare amirlerinin halk tarafından nasıl görüldüğünü tespit etmektir. Çalışmada incelenebilecek çalışma sayısı incelenen kamu personelinin kapsamı genişletilerek artırılabilir ancak bu daha kapsamlı bir çalışmanın konusudur. Burada yalnızca mülki idare amirlerinin doğrudan ya da dolaylı olarak geçtiği romanlara bakılmıştır. İncelemek için en çok bilinen romanlar tercih edilmeye çalışılmıştır. Çalışma yönteminde; tespit edilen eserlerin tümü okunmuş, konu özetlenmiş ve sonrasında bahsi geçen olay içerisinde mülki amirin tutumuna yer verilmiştir. Mülki idare amirlerinin uygulamaları üzerinden genel yargılara varılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın kısıtları ise daha önce bu tür bir çalışma olmamasıdır. Bu durum çalışmayı zorlaştırmıştır. Romanın kahramanlarının kapsamı kamu görevlileri olarak genişletildiği başkaca çalışmalar yapıldığı takdirde bu çalışma bir basamak oluşturabilecektir.

### 1. Bir Edebi Tür Olan Roman

Roman Fransızca kökenli bir kelime olup; insan ya da çevresinde bulunan karakterleri, görenekleri inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanmaktadır (TDK 2021). Roman'dan önce Osmanlı toplumun da çeşitli anlatı örnekleri olan destan, hikâye, mesnevi vb bulunmasına rağmen bunlar romanın özelliklerini taşımamaktaydılar (Naci 2007: 10-11). Roman batılılaşma çabaları neticesinde, Batı'dan taklit edilerek alınmış bir edebiyat türüdür (Naci 2007: 10; Moran 2011: 9). Ülkemizde çıkan ilk romanlar önce batılılaşma çabalarını yansıtmış sonra ise adeta üstlenmiştir (Andı 2006: 165).

Taşradaki halk için mülki idare amirleri devleti ve hükümeti temsil etmektedir (Çapar-Yıldırım 2017). Mülki idare amirleri, devletin temsilcisi ve mevcut dönem itibariyle merkezin aldığı siyasi kararların uygulayıcısı olarak görevini yapmaktadırlar. Bu durumu romanın edebiyatımıza ilk girdiği yıllara yani on dokuzuncu yüzyılın sonuna götürdüğümüzde savaş halindeki bir devletin temsilcisi olan kişilerin nasıl betimlendiğinin önemi bir kat daha artmaktadır. Nihayetinde romanlar kurgu olmalarının yanında yazdıkları dönemin felsefesini, kültürünü ve ideolojisini cereyanlarına ayna tutmaktadırlar (Tekin, 2016). Ülkenin dışarıda savaşlarla mücadele etmesi durumunu Reşat Nuri Güntekin'in, Değirmen romanından anlamak mümkündür.

Cumhuriyet sonrası siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda yapılan değişiklikler ile toplumsal yapı dönüşmüştür. Dönemin romanları oluşturulan yeni yapının yayılmasına çalışmış hatta savunuculuğu rolünü üstlenmiştir (Andı, 2006:166). Ele aldığımız romanlardan Sabahattin Ali'nin Kuyucaklı Yusuf ve Yaşar Kemal'in Teneke romanında mülki idare amirlerinin, yörenin güçlü eşrafi tarafından yönlendirilmek istendiği görülmektedir.

### 2. Çalışmada İncelenen Romanlar:

#### 2.1. Değirmen-Reşat Nuri Güntekin

Yazarın romanı Osmanlı Devleti'nin son döneminde Sarıpınar adlı bir kasabada geçmektedir. Kasabanın Kaymakam'ı olan Halil Hilmi Efendi, eğlencelere gittiğini duyduğu Bulgar kızını kafasında çeşitli müstehcen hallerde hayal ediyordu. Tüm bu hayaller kendisine bir yer yatağı serdirip uyumaya çekindiği makam odasında Sultan Mehmet'in resminin karşısında olmaktadır (Güntekin, 1996: 21). Devlet büyüğünün resmi dahi olsa bu onun için büyük bir ciddiyetsizlik olarak kabul edilmekteydi. Yaşam tarzı nedeniyle çağıracağı Bulgar kızına evvela nasihat etmeyi ardından ona devletin kuvvetini hissettirmeyi planlamaktaydı (Güntekin, 1996: 23). Devletin gücünü, görevlisi olması hasebiyle kendinde bulan mülki idare amiri Halil Hilmi Efendi bunu halktan bir kimse olan bu kıza hissettirerek yaşam biçiminden vazgeçmeyi öğütleyecekti.

Roman'da eşini ve çocuklarını memlekete gönderen Sarıpınar Kaymakamı, Ömer Bey'in evindeki davete bir kez felekten bir gece çalmak için gitmeyi kabul eder. İçkinin de etkisiyle bu eski konak yıkılmış; ancak bu sarsıntı deprem olduğuna yorulmuştu. Gecenin

sabahında Kaymakam, eli yüzü sarılı bir biçimde gözünü kaymakamlık binasının bahçesinde açar (Güntekin, 1996: 20-34). Bu durum İstanbul'a ve yurtdışına duyulmasının ardından deprem için ilçeye birçok yerden yardımlar gelir. Gelen yardım malzemeleri usulsüzce harcanır (Güntekin, 1996: 38). Aynı günlerde Kaymakam vekili olarak gönderilen Eşref'in mevcut kaymakamın yerine geçebileceği ihtimali konuşulmaktadır. Kaymakam bunun üzerine işine dört elle sarılmakta ve bu genç adamı yakında takip etmekteydi (Güntekin, 1996: 72-84). İlçedeki durum bizzat Kaymakam'a sorulmaktaydı (Güntekin, 1996: 105-110). Mülki idare amirlerinin, görevini ifa ederken edindiği bilgileri devletin üst makamlarına iletmekte oldukları görülmektedir.

Kaymakam'ında o sırada eğlencede bulunması bu yanlış duyuma devam edilmesine neden olmuştu. Birinci Dünya Savaşı yaklaşmaktaydı. Sarıpınar'ı tetkike gelen Vali'ye, Deli Kazım aniden tüm olanı biteni anlatır. Yabancı basın mensupları da depremle ilgili kasabaya görevlendirilmişlerdir. İngiliz gazetecilerle konuşmaya Eczacı Ohannes tayin edilmişti. Gelenleri depreme inandırmak için; Deli Kazım yıkılması icap eden yerleri öncesinde yıktırıyordu. Bazı medreseliler karşı çıkınca valinin kazma kürekle değil iple gelirim selamıyla karşılaşınca karşı koyamamışlardı (Güntekin, 1996: 138-141). Tüm bu olan bitenden sonra kasabaya ziyarete gelen Şehzade Şemsettin Efendi, Vali Bey'e dönüp hakikaten deprem olmuş demişti (Güntekin, 1996: 141).

Şehzade'nin ziyaretinden sonra yerli ve yabancı basın depreme sayfalarında yer verdiler. Gelen yardımlarla tamirler, boyalar hatta yeni binalar yapıldıktan sonra para dahi artmıştı. Halil Hilmi Bey'e ise günler sonra bir altın Osmanlı nişanı gelmişti (Güntekin, 1996: 143-144).

## 2.2. *Taif'te Ölüm-Hıfzı Topuz*

Taif'te Ölüm, 19. Yüzyıl bir Osmanlı bürokrati olarak çeşitli kamu kurumlarında görev yapan Mithat Paşa'nın yaşamını anlatan biyografik romandır. Mithat Paşa yaptığı görevlerde Batı Tarzı yenilikleri nedeniyle, saray tarafından bir iktidar odağı olarak algılandığını fark eder. Bu nedenle sarayın kendisini öldüreceğini düşünür; ancak Avrupa'dan korkacağı için vazgeçeceğini ummaktaydı; ancak böyle olmamıştır (Topuz, 2000: 10). Yabancı gazeteler yıllar boyu onun resmini yayınlamışlardı. Mithat Paşa Osmanlı Devleti'nde reformun, Batı'ya yaklaşmanın, uygarlığın, insan haklarının simgesi olarak görünmekteydi (Topuz, 2000: 11-18).

Mithat Paşa, İstanbul'da çok genç yaşta çeşitli memuriyet grevlerinde bulunmuştu. Aile çevresinden biri olan Naime Hanım'la evlenmiş, bir kız çocuğu olmuştu. 1858'de altı aylığına Paris'e gitmiş, orada birçok yeni fikir ve düşünceyle tanışmıştı. Bütün siyasal yaşamına 1858 yılında Paris'te öğrendiği devrimci düşünceleri kaynaklık etmiştir. 1848'de Kredi Bankası, Memleket Sandıkları ve Emniyet Sandığı kurmasının kökenini buradan almıştır (Topuz, 2000: 23-31). Proudhon'un "yerinden yönetim" fikrini savunarak Louis Blanc ve Marx'la ayrı düşmüşlerdi. Liberal görüşte olan Paşa'nın eğilimleri sosyal demokrat yönde evrilmeye müsaitti. Nitekim valilik ve Devlet Şurası görevlerinde bu yönde birçok örnek davranış sergilediği görülmüştür (Topuz, 2000: 31).

Döndüğünde önerilerini iletmış ve Yüksek Meclis-i Vala Başkâtipliğine atanmıştı. Amacı Adliye reformu yapmak ve Islahat Fermanı çerçevesinde birtakım tasarılar hazırlamaktı. Üçüncü yılında Niş Valiliği'ne atanmış, buradaki başarılarından dolayı valiliğin sınırları genişletilmişti. Tuna Vilayeti oluşturularak valilik görevine Mithat Paşa getirilmişti. Burada yol yaptırmış, göçmenleri yerleştirmiş, nehir taşımacılığını genişletmiş, Tuna gazetesini çıkartmış, Memleket Sandıklarını kurdurmuş ve asayişini çözmüştü. Mehmet Ali Paşa gibi ayaklanacağı düşünülen Paşa saraya şikâyet edilmekteydi (Topuz 2000: 34). Altı yılın ardından Şurayı Devlet'i kurması için Sadrazam Ali Paşa tarafından İstanbul'a getirilir. Devlet Şurası, Padişah Abdülaziz'in meclis kurulacak korkuları, Tanzimat ve Islahat Fermanı'nda verilen sözlerin zorunluluğu nedeniyle kurulur. Şua'nın Başkanı Mithat Paşa

olmuştur. Ali Paşa Fransızlara vereceği bir demiryolu imtiyazını Şura'dan geçirmek istemeyince Mithat Paşa'ya ters düşmüştü. Bunun üzerine görevinden alınarak Bağdat valiliğine gönderilmiştir. Bağdat'ta bulunduğu sürede, gördüğü bir rüyadan etkilenip ilk eşinden izin alıp, genç bir çerkez kızla evlenmiştir. Bu hanımdan (Şehriban) bir oğlu (Ali Haydar) iki kızı (Mesrure ve Vesime) olmuştur. Bu başarılar dedikodulara neden olmuş, Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'nın tesiriyle istifaya zorlanmıştır. Önce tutuklanmak istenmiş sonra Sivas'a sürülmüştür. Sivas'a daha gitmeden Edirne valiliğine atanmıştır. Edirne'ye gitmeden İstanbul'da bulunduğu sırada birçok kişi konağına akın etmişti. Bunlardan biri de İbret Gazetesi yazarı Ebuzziye Tevfik'ti. Basının özgür olması gerektiğine dair fikirlerini öğrendiği Paşa'yla sohbetinin ardından Namık Kemal'e bundan bahsetmiştir. Yeni Osmanlılar grubunda olan Namık Kemal o sıralarda memuriyet vazifesinde sürgün yemiş Gelibolu'ya gitmemek için ayak sürümekteydi. Mithat Paşa, Padişah Abdülaziz'le görüşmüş; Osmanlı'nın çöküşünü önlemek için eşit hakları olan çok uluslu bir yönetim kurulmasını önermişti. Düşüncelerinde hanedana karşı olmadığını eklese de, bu padişahın kabul edebileceği bir şey değildi. Nitekim Mustafa Reşit, Ali ve Fuat Paşa'larda hep bu yönde düşünmüşlerdi. Konuşmanın akşamında Padişah, kendisini sadaret makamına getirtir. Kendisinden önce ki Sadrazam olan Mahmut Nedim Paşa'yı yolsuzluk yapmaktan tutuklanarak, yargılanmıştır. Yargılama sırasında yolsuzluk yapıldığı düşünülen paranın ihtiyaçlar için harcandığına ulaşılmıştır. Hidiv İsmail Paşa, Fransızlardan borç para alabilmek için merkezden izin istememişti. Padişah Abdülaziz buna izin vermişti ancak Sadrazam Mithat Paşa izin vermeyip diretmisti. Tüm yaşananlar sonrasında iki ay on yedi günlük sadaret dönemi bitmişti. Ardından Mithat Paşa, Adliye Nazırlığı ve Selanik Valiliği yapmıştı. Abdülaziz'in tahttan indirilmesi için Hüseyin Avni Paşa, Şeyhülislam Hayrullah Efendi, Rüştü Paşa ve Kayserili Ahmet Paşa bir araya gelmeye çalışmışlardı. Şehzade Murat Efendi'yle görüşerek bunu gerçekleştirdiler. Sultan Murat tahttan indirilerek tutuklanan Padişah Abdülaziz dördüncü günde intihar etmişti (Topuz, 2000: 36-89).

Dönemin önemli olaylarından biri Çerkez Hasan olayıdır. Bu kimse Abdülaziz'in üçüncü hanımı Neşerek Hanım'ın kardeşiydi. Darbe sırasında kız kardeşine kötü davranıldığı için, darbeyi yapanlardan intikam almak için Mithat Paşa'nın konağını basarak; Hüseyin Avni ve Reşit Paşa'yı öldürmüş, Ahmet Paşa'yı da ağır yaralamıştı. Abdülaziz'in intihar etmesi ve Çerkez Hasan olayıyla, Sultan Murat'ın psikolojisini iyice bozmuştu. Düzelemeyeceği doktor raporunun ardından Mithat Paşa ve Sadrazam Mahmut Rüştü Paşa, İngiliz Büyükelçisi ve Abdülhamit ve annesiyle görüşerek nabız yoklamasına girişmişlerdi. Hukukun işletileceği sözü üzerine Abdülhamit tahta çıkarılarak, Birinci Meşrutiyet ilan edilmiştir. Sadrazam olan Padişah'ın aksine demokratik bir rejimin kurulmasını ve anayasanın ilanını istiyordu (Topuz, 2000: 89-102).

Mithat Paşa hakkında, padişah'ın yerine geçeceği, Paris'teki gibi bir komün kurmak istediği ve orduyu kullanarak hanedanı devirmek istediği dedikoduları dillendirilmişti. Mithat Paşa önerdiği konularda cevap alamayınca istifa etti. Sait Paşa'nın Mithat Paşa hakkındaki görüşlerini aldıktan sonra, Paşa'yı sürgüne göndermiştir. Mithat Paşa sürgünde birçok kentte kalmıştı. O yıllarda Plevne komutanı Osman Paşa'nın direnmesi sonrasında, merkezden yardım gelmeyince teslim olması hadisesi yaşanmıştı. Paşa Londra'ya giderek Rusya'ya karşı bir cephe oluşturmayı önermişti. Viyana Büyükelçiliği ile görüşüp Yıldız Saray'ından onay istedi; ancak herhangi bir karşılık alamamıştı. Bundan sonra Londra'da küçük oğlunun eğitimiyle ilgilenerek yaşamaya karar vermişti. Padişah, Mithat Paşa'nın ailesiyle Girit'te oturmasına izin verilmişti. Girit'ten sonra Suriye Valiliği'ne atandı (Topuz, 2000: 104-146). Sırayla Şam, Aydın ve İzmir' tayin edildi. İzmir'de, Konağı'nın basılacağını haber aldığı gün arka kapıdan kaçarak Fransız Büyükelçiliği'ne sığınmıştı. Fransa'nın Tunus meselesinde kendisini kullanabileceği ve sığınma talebinin kabul edilmemesi nedeniyle teslim olmak zorunda kalmıştı (Topuz, 2000: 152-174).

Suçu Abdülaziz'i öldürmek olan Paşa kendisine oluşturulan özel mahkemede 2 gün yargılandı (Topuz, 2000:199-225). Birlikte yargılanan Feriye Köşkü'ndeki Abdülaziz'e suikast yapmakla yargılanan kişilerden Hüseyin Avni ve Redif Paşa ölmüş, geriye Nuri, Mahmut Celalettin ve Rüştü Paşa yargılanmışlardı. Kendilerine yardım ettikleri gerekçesiyle Namık Paşazade Binbaşı Yaver Ali Bey, Miralay İzzet Bey, Mabeyinci Seyit Bey ve Feriye Karakolu'nda Kolağası Necip Bey'de yargılanmıştı (Topuz, 2000: 205).

İdam cezaları Vekiller Meclisi tarafından da onaylandıktan sonra uygulanması beklenirken Padişah bu kararları sürgüne çevirdiğini duyurmuştu (Topuz, 2000: 225). Mithat Paşa Taif' te öldürüleceğini anlamış ve ailesine vasiyetini yazmıştı (Topuz, 2000: 240). Nitekim böyle de oldu. 26 Mayıs 1884'te öldürülmüştür. Ölümünden yıllar sonra 1951 yılında Mithat Paşa'nın kemikleri Taif' ten alınarak İstanbul'da Hürriyet tepesine gömülmüştür (Topuz, 2000: 255). Bürokraside çeşitli başarılar elde eden Mithat Paşa, görevde bulunduğu zamanın ülkedeki iktidar dengelerinin sürekli bozulduğu bir döneme denk gelmesinden dolayı yaşamına son verilmiştir.

### 2.3. Teneke-Yaşar Kemal

Roman çeltik ekilen bir kasabaya kaymakam olarak atanan kişinin yerel güç odaklarıyla mücadelesi etrafında dönmektedir. Kaymakam Fikret İrmaklı' nın kasabaya atanma haberi on gün önce gelmesine rağmen hakkındaki her şeyi araştırarak bulmuşlardı (Kemal, 2007: 16).

Kaymakam gelirken içinde bir korku vardı. Anadolu kasabaları için kendisine neler anlatılmıştı: birkaç toprak dam, susuz, yazın toprak, kışın kar altında yerler, ağalarla, hırsızlarla, eşkıyalarla cebelleşmeler. Kasaba insanı deyince aklına gözünde poturlu, kangal bıyıklı, yanları tabancalı, saldırmalı tipler gelmekteydi. Geldiğinde gözüne girmek için hizmette kusur etmeyen eşraftan kimseleri geçmişte sevdiği arkadaşlarına benzetebilecek kadar durum hoş bir vaziyetteydi. Anadolu insanının olumlu yanları olan misafirperver, asil, kahraman ve yoksul yanı zihnini kaplamıştı. Bu insanlar için hizmet değil canını vermek bile az gelirdi (Kemal, 2007: 17-18). Karşılama ve ziyafetin ardından sabaha dek kaymakam lojmanı yapılan evde gözüne uyku girmemişti. Arkadaşı Nermin'in babasının sözleri aklından geçiyordu. Bunlar: insanların ikiyüzlü olduğu ve görünüşe aldanmaması gerektiğine dair uyarılardı (Kemal, 2007: 23).

Kaymakam'ın olmadığı zaman vekâlet görevini yürüten Resul Efendi, çeltik kurulundan çıkan imza sonrası halkın Kaymakam'la ilgili dedikodularına tanıklık etmişti. Kaymakam'ın aldatıldığına yakından şahitlik ettiği ve onu tanıdığı için onu müdafaaya mecbur kalmıştı (Kemal, 2007: 37). İlgili Kanuna göre ekili araziler köye üç bin metreden daha yakın olmayacaklar, on gün su verilecek kırk sekiz saat kesilerek kesik sulama yapılacaktı. Ancak buna uyulmamaktaydı. Kaymakam geldiğinde de uyulmamıştı. Sazlıdere Köylüleri, köylerini çeltik ekmek için sular bastığında toplanarak kaymakamlığa giderek, durumu anlatırlar (Kemal, 2007: 46-48).

Bunun üzerine Kaymakam, usulüne göre çeltik ekilmeyen tarlaların, çeltik ekimini Çeltik Heyeti'ni de yanına alarak iptal etmişti. Eşraf öncelikle müftüyü sonra da kasabada diğer ahalden ağzı laf yapan kimseleri sırayla Kaymakam'ı ikna etmek için göndermiş ancak kararından vazgeçirememişti (Kemal, 2007: 49-53).

Çeltikçiler, aralarında yaptıkları müzakere sonucunda arazileri ekmeye karar verirler. Beş kişilik bir heyeti ise Ankara'ya kaymakamı görevinden attırmak için gönderirler. Ekilmek üzere sulanan arazilerden türeyen sivrisinekler kaymakamda dâhil başta çocuklar dâhil olmak üzere birçok kişiyi hasta etmişti (Kemal, 2007: 54-73).

Ankara'da yapılan görüşmeler, kaymakamın eşraftan Murtaza Ağa'nın Dâhiliye vekilini ziyareti ile Kars Kağızman'a tayiniyle sonuçlanır. Kaymakam kendisi için tutulan yüz elli teneke çocuğun ardından teneke çalmasıyla ilçeyi terk etmek zorunda bırakılmıştır (Kemal, 2007: 74-77). Roman devletin koyduğu hukuk kurallarına uymayarak, halkın

sağlığını görmezden gelen eşrafın başarısıyla sonuçlanmıştır. Kaymakam bir ilçeden başka bir ilçeye atanır ancak aslında bu bir yenilgidir. Yenilgi siyasetin ve mali gücün karşısında hukukun ve devlet önünde eşitliğin yok sayılmasıdır. Eşraftan bir grubun daha çok gelir elde etmesi adına, halkın sağlığı ve kanun hiçe sayılmıştır.

#### 2.4. Köprü-Ayşe Kulin

Roman, Doğu Anadolu Bölgesi'ne atanmış bir mülki idare amiri olan valinin sabah mesaisine başladığında odasına Bayram'ın kucagında çocuğu ile gelmesiyle başlamaktadır. 1993 yılında Bayram karısı Güllü' nün köyde doğum yapamayacağını anlayınca öküzün çektiği taş arabasıyla onu şehre götürmeye çalışır. Baraj nedeniyle şehre giden tek yol feribotla suyun karşısına geçmektir. Feribot arızalanınca hastaneye yetiştiremediği karısı Güllü oğlunu doğum yaparken yolda ölmüştür. Bayram yeni doğmuş bebeğini kucagina alarak Erzincan Valiliğinin yolunu tutar. Valinin masasına yeni doğmuş bebeğini bırakır. Madem köprü sizin yüzünüzden yıkıldı o halde bu bebeğin anası da sizin yüzünüzden öldü. O nedenle bu bebeğe de siz bakın der (Kulin, 2001: 4-7). Başpınar köyünün yolunu merkeze bağlayan köprü Keban Barajı yapıldı yapılabildi 25 yıldır, sular altında kalmıştı. 23 köyün ulaşımı bu nedenle kesilmişti. Güvenlik güçlerinin erişememesi nedeniyle asayiş sorunları ve halkın sağlık hizmeti almaya gelememesi nedeniyle sağlık sorunları baş göstermişti.

Uzun yıllar köylü Geşo köprüsünün tahta köprüsünü kullanmışlardı. 1950'lerde iktidar el değiştirdiğinde birleşerek bir vekil meclise zorlukla sokabilmiş ve nihayet hayalini kurdukları köprüye 1957 yılında ulaşmışlardı. 1965 yılında Keban Barajı yapılmaya başlanmış, barajın su tutmasıyla birkaç yıl içinde köprü sular altında kalmıştı. Köylüler bunu öğrendiklerinde üzülmuşlerdi. Köprü sular altında kaldıktan sonra yeni köprü yapılması için yapılan başvurular, maliyetli olduğu gerekçesiyle Ankara tarafından reddedilmişti (Kulin, 2001: 12-15). 1971'de genelkurmay köprü yapımının lojistik bakımdan ordu için bir değeri olmadığı gerekçesiyle yapımını lüzumlu görmediğini bildirmişti. 1972 yılında civar köylerin, köy derneklerinin başlattığı yardım kampanyası ile köprü yapımına başlanmıştı. Eski köprü'nün sökülerek alınması gerekmiş; fakat yasaya göre sökülün köprülerin enkazı belediye ya da kamu kuruluşu tarafından alınabileceğinden, su altında çürüyüp gidecek olan köprüyü alamamışlardı. Sonrasında yapılan kayığa takılan motor ise İç Sularda Gemi Çalıştırma Tüzüğü'ne takılmıştı (Kulin, 2001: 22-26). Özetle yıllar yılı yöre halkı için gerekli olan köprü yapımı çabaları; ulaşım, iktidar değişimleri, maliyet ve mevzuat nedeniyle bir türlü sağlanamamıştı.

Vali, köprüyü inşa etmenin yollarını aramaktaydı. 1992 Mart depremi sonrası Erzincan'daki tüm aksaklıkları çözmek ondan sorulmuştu. Hatta devletin gönderdiği çadırları depoda sakladığı iddia edilmişti. Oysa savaş yıllarını bilmeyen ve oy toplamak isteyen din çığırtkanları bağnazlığın adını demokrasi koymuş onun birçok erdemini göz ardı etmişlerdi. 1975'te köprü için ihale koyulmuş ancak yurtdışında yapma şartı getirildiğinden pek az başvuru olmuştu. 1977 yılında yine Köprü Derneği ve Başpınar köylerinin temsilcileri, Ankara'ya dönemin Başbakan'ı Süleyman Demirel Bey'i ziyarete gitmişler, sonuç alamamışlardı. İstişareler sonrasında iş tam çözülecekken, 12 Eylül darbesi olmuş ve bütün derneklerin faaliyetleri durdurulmuştu (Kulin, 2001: 27). Siyasal karışıklıklar ve siyasal ortam, kamu hizmetinin devamını olumsuz etkilemişti.

Adana'da Bahçe Kaymakamıyken, tayin isteyerek Ağrı'nın Hamur ilçesine gitmişti. Ağrı valisine, Hamur'a sorunlu bir kaymakam atandığı yazılmıştı. Rahat giyimi, hareketli ve asabi olması dışında uyuşturucu sorunu olabileceği dahi akıllara gelmişti. Altı ayın sonunda ona; "Buzlar Çözülmeden" adını yine aynı Vali, kendi takmıştı. Hamur'da birkaç haneden başka helâ olmaması, Köy Tipi Helâ Projesi'yle malzemesini vererek tuvalet yapmayı zorunlu tutmuştu. Hamur'da deprem olmuştu. On bir çocuklu bir ailesi olan çoban, yarıya kadar yıkılmış evine girdiğinde çatıdaki sacın bu çocukların başını gövdesinden ayırarak öldüklerini görmüş ve ulur gibi ses çıkararak dağa çıkmıştı. Ardından sosyal konut projesine firmalar

başvurmayınca Hamur Köylerine Hizmet Götürme Birliği'nin Başkanı olarak işi üstüne almak durumunda kalmıştı (Kulin, 2001: 29-30).

Başka bir görev yeri Kalkandere'de kaymakamıyken caddenin paraleline yol yapmak gerekmişti. Halkla ve ilçedeki siyasilerle ters düşünce hizmet süresi dolmadan, kendini Adana Bahçe Kaymakamlığında bulmuştu. Bahçe kaymakamlığı sırasında farklı siyasi görüşteki yerel siyasilerle silah ruhsatları nedeniyle ters düşmüştü. İktidar değişiklikleri yerel siyasilerin hukuksuz isteklerini değiştirmemişti. Oysa hukuksuz isteklere karşı hep hukuku savunmuş bundan dolayı sürülmeyi göze almıştı (Kulin, 2001: 31-33). Köprü olmaması nedeniyle terör baskını haberi alınmasına rağmen Başbağlar Köyü'ne geç gideceklerdi. Gittiklerinde birçok ölü ve yaralıyla karşılaşacaklardı (Kulin, 2001: 54). Bu olaydan sonra valinin köprü yapma isteği bir kat daha artacaktı.

Başbağlar katliamında annesi ve babası trafik kazasında ölmüş olan Erdal, gözlerini açtığı anda kendini teröristlerin mağarasında bulur. Hafızası yerinde olmayan Erdal, baskın sırasında kardeşi Elmas'ı hatırlamıştır. Elmas bu terör baskınında abisinin adını verdiği oğlu Erdal'ı kaybetmiştir. Abisi tarafından dut ağacına saklanan öksüz bebek ise sağ kurtulmuştur. Elmas yanıklar içinde, ne olduğunu bilmez bir halde hastaneye kaldırılır. O sırada jandarma bebeği bularak, valiye getirir, vali bebeği görür görmez tanır. Bayram'a haber verir. Öksüz bebek Elmas hastaneden çıkana kadar çocuklarıyla birlikte yaşam savaşı vermekte olan Hatçe kadına, Bayram'ın belli aralıklarla para vermesi şartıyla bakılır (Kulin, 2001: 30-42). Elmas ise öksüzü kendisine yaşama nedeni olarak görecektir; çünkü hayatta kimsesi kalmamıştır. Bayram, Elmas'ın evlilik teklifini kabul eder. Bayram güzel bir çocukluk geçirmemiştir. Çocuk yaşta dayısının dayağından kurtulabilmek ve para alabilmek için işlemediği bir cinayeti üzerine alarak hapis yatmıştır. Hapisten çıktıktan sonra ise öldürdüğünü sandıkları kişinin yakınları tarafından kan davası güdülmesinde kaçarak uzaklara yerleşmiştir. Çocuğunu bırakabileceği ya da beraber bakabileceği kimsesi yoktur (Kulin, 2001: 90-102).

Katliamda Erdal kardeşi Elmas'ı ve bebeğini korumak için bir teröristi öldürmüştür. Bu sırada kendi de ağır yaralanmıştır. Elmas'ı sunni biri olan Mevlüt'le evlendirmek istemeyen Hurşit'in geçmişi anlatılmıştır. Hurşit'in dedesi ve nenesi Nassuri Ayaklanması sırasında öldürülmüşlerdi. Hoşebe kürt alevi onu, ikiz kardeşi Halit'i ve üç yaşındaki bir erkek çocuğunu kendisine yıllardır kâhyalık yapan Zilan ve karısı Kamer'e götürür (Kulin, 2001: 57-59). Oğlu olmayan kadın onları kendi oğulları gibi bakmıştır; ancak ona kardeşliği ve dostluğu öneren ikizi Hurşit'ti. Babalığı Zilan ve Hoşebe'ye rağmen babası Halit içerisinde beslediği kinin peşine düşmüştü. Doğu'daki kürt isyanlarına katılmış ve otuzuna varmadan Dersim İsyanı'nda öldürülmüştü. Annesi onu aynı adı taşıdığı amcasının yanına sığınarak büyütülmüştür. Hurşit ve amcasına evini, toprağını ve hayvanlarını bırakan ve doğudaki karışıklıklar sırasında can güvenliği nedeniyle ülkeyi terk eden Hristiyan Hoşebe'dir. Giderken topraklarını Zilan ve oğulluğu Halit'e bırakmıştır (Kulin, 2001: 64). Büyüyüp delikanlı olduğunda sınırda durmanın kendine tehlikeli olabileceğini sezen nenesi ve amcası ile birlikte Erzincan dolaylarına göç etmişti. Tüm bu geçmiş yaşantısının da etkisiyle olsa gerek amcasının telkinlerine rağmen o da barışçı bir karakterle büyümemişti. Kızının Mevlüt'le evlenmesine razı olmamıştı.

## 2.5. *Kuyucaklı Yusuf-Sabahattin Ali*

Roman Kaymakam Selahattin Bey'in öksüz ve yetim kalan Yusuf'u yanına almasıyla başlamaktadır. Eşkıyalar Aydın Nazilli Kuyucak Köyü'nü basıp karı-kocayı öldürmüş, bir tek çocukları olan Yusuf'u kimsesiz bırakmışlardı (1903 yılı). O sırada karısı Şahende'den olan kızı Muazzez henüz birkaç yaşındadır. Eşi Şahende Hanım'ın yaşı kendisinden hayli küçük, ev gezmelerine ve eğlencelere meraklı biriydi. Küçüklüğünden itibaren arada sırada küçük kızını, evlat olarak alınmış Yusuf'a bırakarak gezme alışkanlığına devam etmişti. Kaymakam, Nazilli'den Edremit'e tayin olmuştu. Orada on beş yaşına gelen Muazzez'e talip olan varsıl Hilmi Bey'in oğlu Şakir'le evlendirilecekken; baba-oğul Şakir'in bu kişilerin yanlarına

annesiyile sığınan Kübra'ya tecavüz ettiklerini öğrenirler. Hilmi Bey Kaymakam'ın kızını vermeye mecbur kalması için onu hileyle kumar borcuna sokar. Yusuf, Hilmi Bey'in borcunu Muazzez'i evlendirmek vaadiyle Ali'den alarak öder. Şakir bir düğünde atılan silahların kalabalığına getirerek içkili olmasının da tesiriyle Muazzez'le evlenememesinin sebebi olarak gördüğü Ali'yi öldürür. Şakir parayla ikna ettiği şahitler ve jandarmanın alıkoyduğu tabancayı hileyle değiştirdiğinden ceza almayacaktır (Ali, 2009: 91-99).

Kaymakam gündüz işiyle, geceleri de içkisiyle meşguldü. Uzun memuriyet yaşamının tecrübesiyle yerli halkın kendisiyle niçin ahbab olduğunu öğrenmişti. O nedenle oyuna gelmemek ve namuslu kalmak niyetinde olduğundan sınırlı bir grupla bir araya gelmeye çalışmaktaydı (Ali, 2009: 44).

Şahende kadınlar arasındaki eğlence ve toplanmaları devam ettiriyordu. Kızı Muazzez'i varlıklı kimselere yakıştırdığından Hilmi Bey'lerin evine sıkça kendisi gidiyor ve kızını da buna zorluyordu. Böyle bir gün Yusuf, Muazzez'i bağ evinde ona da bir kötülük yapabileceklerini düşünerek kaçırmış ve kaçırdığı köyde evlenmişlerdi (Ali, 2009: 123-126). Köyden babasının kendilerini eve götürmek için gelmesinin ardından, tekrar birlikte yaşamaya başlamışlardır. Bu kez evde evlatlık değil Kaymakam'ın damadı durumundadır. Kaymakam, onu kaymakamlıkta kâtiplik işine aldırıştır. Üzerinden çok geçmeden Selahattin Bey kalp krizi geçirerek vefat etmiştir. Yeni kaymakam her akşam halktan insanlarla içip, sohbetlere katılan genç bir kimseydi. Hilmi Bey'lerinde tesiriyle Yusuf'u süvari tahsildarlığı görevine naklettirerek evden, karısından uzaklaştırdı (Ali, 2009: 176). Şahende hanımın eğlenceye düşkünlüğü ve kızını daha zengin kimselerle evlendirerek kendisinin de daha rahat yaşayabileceği hayali ile eve yakınlaşması zor olmamıştı. Muazzez'in ise direnci kırılmış ve içkili âlemlerde kaymakamın neredeyse maaşının yarısına tekabül eden pahalı hediyeleri kabul etmeye başlamıştı. Şakir'se Yusuf'a duyduğu öfkeden bunu umursamamakta; tüm bunlara şahitlik etmek onu sevindirmekteydi (Ali, 2009: 182-191).

Yusuf evdeki eşyalardan ve karısının yarı baygın yatışından durumu sezinlemişti. Tahsilâta gittiği günden birkaç gün sonra tekrar dönerek, karısını alıp götürmek niyetindeydi. Döndüğünde karısını içki sofrasının başında Şahende, yeni Kaymakam İzzet Bey, Şakir, Hilmi Efendi, Hacı Ethem, Bölük Kumandanı Kadri Bey ve Muazzez'i beraber bulmuştu. Ardından çıkan kavga ve silah atışlarının arasından karısını alarak buradan kaçar. Tüm bu arbede de Muazzez yaralanmıştır ve Yusuf'un kollarında can verir (Ali, 2009: 208-215).

Kaymakam, otuzlu yaşlarında kendisine pek denk görmese de Şahende hanımla evlenmişti. Evliliğin ilk yıllarında Şahende hanımın fikriyatını yükseltmeye çabalamış; ancak bu davranışlar karısının gururunu zedelemiş ve haddinden fazla kızdırmıştı (Ali, 2009: 13). Şahende hanımın yaşamdan beklentileri ve buradan temelini alan hali tavrı zaman ilerledikçe kocasıyla arasındaki iletişimi güçleştirmişti.

Kaymakam görev yaptığı sırada herkesle mesafesini korumak adına iletişimi kurmamayı seçmişti. Bunun için birkaç avukat ve ceza reisiyle zaman geçirmekteydi (Naci, 2007: 235). Mülki amir olan Kaymakam halkın tümüne aynı mesafede kalabilmek ve görevini en iyi biçimde yapabilmek için herhangi bir gruba yaklaşmamayı kural olarak benimsemiştir.

## 2.6. *Yaprak Dökümü-Reşat Nuri Güntekin*

Ali Rıza Bey Babiâli yetiştirmelerinden bir mülkiye memuruydu. Otuz yaşına kadar dâhiliye kalemlerinden birinde çalışmıştı. Suriye'de bir kaza kaymakamlığı olarak İstanbul'dan ayrılmış, yirmi beş yıl muhtelif memuriyetlerle Anadolu'da dolaşmıştı. Evlendiğinde kırkına yaklaşıyordu. Karakter olarak titiz, nazik ve mahcup bir insan olup, kanuna aykırı bir şey yapmak ya da kalp kırmamak için iş göremez bir hal içerisinde olmaktadır. İsterdi ki bir iş yaptığında hukuk dışında nezakete ve insanlık kaidelerine de uygun olarak mükemmel bir iş olmasıydı. Ondan bahsedenler olumlu birçok şey saymalarının yanında asla ondan iş istenmemesini salık veriyorlardı. Yaşamın akışına karşı olaylara seyirci



kalmayı tercih etmekteydi. Nitekim ona göre uğraşmak nafi her şey olacağına varırdı (Güntekin, 1989: 12-13).

Mutasarrıflığı döneminde yoksul bir kimsenin karısını kaçırmışlardı. Kadını kaçıran eşraftan halkın tuttuğu kişinin ceza almasını sağlayınca işinden olmuştu (Güntekin, 1989: 15). Bu olaydaki tavrı onun işinden olmasına ve eşi tarafından eleştirilmesine neden olmuştu. Kendisi de bunu defalarca düşünmüş; ancak takındığı tutumun doğru olduğuna kanaat getirmişti.

İstanbul'a geldiğinde tekrar bir iş alabilmek için Dâhiliye Nazırı'nın kapısında dolaşırken eski bir öğrencisine rastlamış ve iş teklifi üzerine şirketinde işe başlamıştı. Aynı iş yerine geçmişte babasını tanıdığı Leman'ı aldırır. Birkaç ay sonra Leman'ın annesi iş yerinin sahibi Muzaffer bey'den bir çocuk aldırıldığını üzümlere anlatır. Muzaffer Bey'le konuşmaya gittiğinde; Leman'ın birçok kişiyle alakası bulunduğu bu nedenle evlenemeyeceğini hatta çocuğun dahi kendisinden olup olmadığını şüpheli olduğunu öğrenir. Bu olayın ardından bu kızcağızın işe alınmasında katkısı olduğundan kendini suçlar ve işten ayrılır (Güntekin, 1989: 16-25).

İşten ayrılması, evin geçimini oğlu Şevket'e bırakmıştı. Şevket evli bir kadınla birlikteliği sonrası onunla evlenmesinin lüzumlu olduğunu babasına anlatır. Bu hanımla yapılan evlilik sonrası evde akşam yemekleri, eğlenceleri ve gösteriş için harcanan bolca masraf yapılmaya başlanmıştı (Güntekin, 1989: 29-72). Evin değişen bu halini beğenmeyen en büyük kız olan Fikret, Necla ve Leyla ile fikren pek uyuşmamaktaydı. Bir gün babasına Adapazarı'nda ilk eşinden iki çocuğu kalmış dul bir adamla evleneceğini, kendisinin herhangi bir düğün hediyesi istemediğini söyleyerek ayrılmak istediğini açıklar. Evde diğer kardeşlerinin ve annesinin yokluk karşısında babalarına kızmasının aksine kızmadığını ancak babasının onlara gösterdiği zaafı da affedemediğini sözlerine ekler (Güntekin, 1989: 72-75). Şevket evin artan giderlerini karşılamak için bankaya ait harcadığı para nedeniyle hapse düşer (Güntekin 1989: 98). Ev emniyet sandığına ipotek edilmiştir. Leyla, Suriye'li kendisini zengin olarak tanıtan biriyle nişanlanır. Leyla sosyal yaşamını hayli kısıtlanmıştı; ancak sokakta eski arkadaşlarıyla rastlaşması Abdülvehap Bey'in nişanı atmasına neden olur. Kardeşi Necla sürpriz bir biçimde Abdülvehap Bey'le evlenerek ve onunla Beyrut'a gider. Beyrut'ta küçük bir ev, bir kayınbaba, çok eşi ve çok çocuklu bir adam olduğunu öğrenir. Leyla nişanlısının kız kardeşiyle evlenmesi üzerine kendine gelememişti. Leyla uzun yürüyüşleri ve evden çıkışları neticesinde bir avukatla gayrimeşru bir beraberlik sürdürmeye başlar (Güntekin, 1989: 116-123). Ali Rıza Bey'in bu beraberliğe karşı çıkar ve Leyla'yı evden kovar. Evden kovulan Leyla artık avukatın Taksim'de tuttuğu küçük bir apartmanda gayet iyi şartlarda yaşamaya başlayacaktır (Güntekin, 1989: 126).

Ali Rıza Bey Hayriye Hanım'la Leyla için münakaşa etmiş sonrasında Fikret'in yanına sığınmıştı. Fikret'in eşi Ali Rıza Bey'in olanlara karşı duramaması nedeniyle kendisine hayli söz söyler. Ali Rıza Bey, kızının her gün kaynana, çocuklar ve eşiyle hayli pençelediğini görünce buradan ayrılır. Evine gelemeyen Ali Rıza Bey bir dostunun yardımıyla sol kolu ve sol bacağı büsbütün işlemez olduğunda hastaneye kaldırılır. Hastaneden sonra Leyla'nın Taksim'deki evine eşi, küçük kızı Ayşe ve Hayriye Hanım beraberce yerleşmek zorunda kalırlar (Güntekin, 1989: 133-134).

## 2.7. *Yılanların Öcü- Fakir Baykurt*

Fakir Baykurt romanında; Kara Bayram'ın ve ailesinin hikâyesiyle başlar. Yedi yıl önce satılan bey çiftliğinden 40 dönüm almış ve bunun 750 metrekaresi sulanabilmekteydi. İlin valisi halkın mutluluğunu gösteren bir heykel dikmek için köye salma salar ve köy bu salmayı ödeyemediğinden köye ait olan meydanı Hacı'ye satar. Evlerin ardına gübrelik ve helâ yapıldığından köy meydanına yapılacak olan evin arkası geri kalan 20 eve bakacaktı. Köyden kimse bu hakarete maruz kalmak istemeyeceğinden, satmak için arkası olmayan bir aile seçilmeliydi (Baykurt, 2014: 8).

Bayram'ın annesi Irazca kadın köye gelen kaymakamın önünü keser ve oğlunun muhtarın evinde pusuya düşürülüp dövüldüğünü, gelinine ise Haceli tarafından taş atılarak üç aylık hamileliğinin düşükle sonlandığını anlatmıştır. Kendisine yapılacak ikramın köyün zenginleri tarafından yapıldığını, köylülerin ise gerçekte zor geçindiğini söyleyecektir. Kaymakamdan, muhtar ve Haceli'ye taraf olmamasını ister. Köye varan kaymakam kısa ziyaretinde öncelikle kendisine gereksiz methiyeler düzmeye başlayan muhtarı tersler, sonra köylünün halini hatırlar. Nihayetinde köy meydanına ev yapılmamasını, ev yeri olarak eski yerlerin tekrar değerlendirilmesini, eski yerlerin bitmesi halinde ise bir çözüm bulunması emrini verir. Köy meydanına, kesinlikle ev yapılmayacağını söyleyerek konuşmasını bitirecektir. Kendisine yapılmak üzere hazırlanmış ikramı ve kesilen kuzuyu ise geri çevirerek muhtarı reddeder (Baykurt, 2014: 182-194).

### Sonuç

Eserlerin büyük bir bölümünde mülki idare amirleri kurumsal ve kişisel kimlikleriyle saygın ve önemli bir konuma oturtulmuşlardır. Az denecek sayıdaki eserde ise bazı mülki idare amiri tiplerini eleştirilmiştir. Kuyucaklı Yusuf'ta yeni Kaymakam İzzet Bey tiplmesi buna örnektir. Gerçek yaşamda olduğu gibi edebiyat eserlerinde de mülki amirlerinin kişisel özellikleri, genel tutum ve davranışlarının, yönetme tarzına ve kamu hizmeti yapış biçimine yansdığı görülmektedir.

Romanlarda mülki idare amirleri iş yapıları yanında insani yönleriyle de ele alınmışlardır. Örneğin; Kuyucaklı Yusuf'ta kızı Muazzez'in geleceği konusunda endişelenmesi ve eşiyile uyumsuzlukları karşısında takındığı tutum ve Köprü'de Vali Faruk'un kendi iç sesiyle bir konuşmaya girmesi gibi. İşleri nedeniyle yaşadıkları olaylar ailelerine gereken zamanı ayıramamalarına neden olmakta hatta özel yaşamına hakim olabilmekteydi. Örneğin Değirmen'de Kaymakam Halil Hilmi Efendi'nin ailesini memlekete gönderip hükümet konağında kalması veya Köprü'de Vali Faruk Yazıcı'nın köprünün açılmasıyla ilgili aksaklıkları çözebilmek için canla başla çalışması nedeniyle eve gelmediği günler olması gibi. Mülki idare amirleri yaptıkları mücadelelerde ve aldıkları kararlarda yalnızdırlar. Danıştıkları, kararlarını sorgulattıkları ya da sorun çözebilmek için gittikleri herhangi bir illegal kurum ya da kişi bulunmamaktadır. Kuyucaklı Yusuf'ta Kaymakam Selahattin Bey ve Teneke'de Kaymakam Fikret Irmaklı yalnız kalmak pahasına yanlı davranmamak adına eşraftan uzak olmaya çalışmışlardır.

Romanlarda da görüldüğü üzere; taşrada vatandaş başı sıkıştığında devleti ve hükümeti temsil etmeleri hasebiyle mülki idare amirlerinin yolunu tutmakta ve taleplerini anlatmaktadırlar. Köprü'de eşini hastaneye yetiştiremeyen Bayram'ın ilk gittiği yerin valilik makamı olması bunun örneklerinden bir tanesidir. Benzer biçimde Teneke Roman'ında da; Çukurova'da çeltik tarlalarında sivrisineğin neden olduğu sıtma vakaları ve ölümler sonrasında köylüler kaymakama gitmişlerdir. Yılanların Öcü'nde köy meydanının Haceli'ye satılması sonrası, evinin önüne ev yapılan Kara Bayram'ın annesi Irazca'nın Kaymakam'ın da içerisinde bulunduğu heyetin önüne geçerek köye gelmeden durdurup olanı biteni anlatması üçüncü örnektir. Diğer yandan üzücü olan şudur ki; mülki idarenin yüklendiği sorumluluk ve misyon ile sahip olduğu olanaklar birebir örtüşmemektedir. Özellikle ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlar yaşadığı dönemlerde bu durum daha da zorlaşmaktadır. Örneğin Değirmen ve Kuyucaklı Yusuf romanları Osmanlı Devleti'nin son dönemini yansıtmaktadır. Ülkenin siyasi karışıklıklar içerisinde bulunması taşrada memurun işleri önemsememesine, sorunlara karşılık merkezden yeterince destek ve ilgi gösterilmemesine neden olduğu anlatılmaktadır. Devletin dışarıdaki sorunlarla başının yeterince meşgul olması içerdeki sorunlara karşı zayıflamasına yol açtığı anlatılmaktadır. Örneğin: Değirmen'de mali yetersizliklerin olması, Kuyucaklı Yusuf'ta asayiş konusunda özen gösterilmemesi nedeniyle Şakir'in delil yetersizliğinden serbest bırakılması ve vergi toplama konusunda tahsildarların yaşadığı sıkıntılar gözlenmektedir. Cumhuriyet sonrası bürokrasinin yavaşlığı ve ülkedeki siyasi

karışıklıklar nedeniyle kamu hizmetlerinin aksadığına Köprü romanında yer verilmiştir. Köprü'nün yıllarca bürokratik engeller ve mevzuattan kaynaklı nedenlerden dolayı yapımının gerçekleşmemesi buna örnek verilebilir. Mülki idare amirleri halkın nazarında haksızlığı ve adaletsizliği gideren bir makam olarak algılanmışlardır. Devlette aradıkları adaletin temsilcileri olarak, mülki idare amirlerinin adaletli olmaları beklenmiştir. Örneğin bir Kaymakam köydeki bir haksızlığı gidermiş (Yılanların Öcü) diğer Kaymakamsa; daha önce verdiği çeltik ruhsatlarını iptal etmiştir (Teneke). Çıkarları sekteye uğrayan taşra eşrafının sorumlu gördüğü kişiler mülki idare amirleridir. Görevlerini olması gerektiği gibi yaptıkları için yerleri değişen (Teneke) hatta meslekten çıkarılan kişiler yine mülki idare amirleri olmuşlardır (Yaprak Dökümü'nde Ali Rıza Efendi). Taşrada siyasal nüfuz alanı güçlü olan kişilerin hukuk önünde bu şekilde aklanırcasına karşı tarafın işten çıkarılması ya da sürgüne gönderilmesi; hukuk devleti adına üzücü olmuştur.

### **Kaynakça**

- Andı, M. Fatih (2006), "Türk Edebiyatında Roman: Cumhuriyet Devri", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 4(8), s.165-201.
- Baykurt, Fakir (2014), Yılanların Öcü, (İstanbul: Adam Yayınları).
- Çanaklı, Levent Ali (2007), Türk Romanında Bürokrasi ve Memurlar (1872-1950), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, (Bursa: Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Çapar, Selim ve Şükrü Yıldırım (2001), "21. Yüzyılda Mülki İdare Amirlerinin Mülki İdare Algısı", <https://www.icisleri.gov.tr/arem/21-yuzyilda-mulki-idare-amirlerinin-mulki-idare-algisi> (05.04.2021)
- Güntekin, Reşat Nuri (1996), Değirmen, (İstanbul: İnkılâp Yayınevi).
- Güntekin, Reşat Nuri (1989), Yaprak Dökümü, (İstanbul: İnkılâp Kitabevi).
- Kemal, Yaşar (2006), Teneke, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları).
- Kulin, Ayşe (2001), Köprü, (İstanbul: Remzi Kitabevi).
- Küçükömer, İdris (2007), Batılılaşma&Düzenin Yabancılaşması, (İstanbul: Bağlam Yayıncılık).
- Moran, Berna (2011), Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış, (İstanbul: İletişim Yayınları).
- Naci, Fethi (2007), Yüzyılın 100 Türk Romanı, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları).
- Sabahattin Ali (2009), Kuyucaklı Yusuf, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları).
- TDK, <https://sozluk.gov.tr/> (04.03.2021).
- Topuz, Hıfzı (2000), Taif'te Ölüm, (İstanbul: Remzi Kitabevi).